
de Bijbelse geschiedenis, de catechismus, het kerkelijk jaar en de voorbereiding tot het ontvangen van de H.H. Sacramenten. Cyprianus en Verbeeten legden veel nadruk op de karaktereigenschappen en persoonskenmerken van de toekomstige onderwijzers. De ideale katholieke onderwijzer was stipt, net, geduldig, zelfbeheerst, rustig, correct, gedisciplineerd, matig, wellevend en ordelijk. Hij moest altijd het goede voorbeeld geven, zowel binnen als buiten de school.⁴⁸ Het boek voldeed aan een grote behoefte, na een halfjaar was al een tweede druk noodzakelijk. Niet altijd werd het boek op katholieke kweekscholen aangeschaft omdat het vrij prijzig was, maar volstonden de leraren met dictaten als voorbereiding op de examens. De zusters van Tilburg waren zelfs zo brutaal om de inhoud, zonder toestemming of bronvermelding, grotendeels over te nemen en het boek te laten drukken onder de naam van het Willibrordusgesticht. De schrijvers waren hierover natuurlijk zeer verbolgen.⁴⁹ In 1934 verscheen de zevende en tevens laatste druk van het handboek, waarvan inmiddels ruim 30.000 exemplaren waren verkocht. De volgende decennia werd op de katholieke kweekscholen vooral gebruik gemaakt van de pedagogiekbouken van Frater Rombouts.⁵⁰

De godsdienstlessen op de kweekschool werden afgesloten met een apart examen en degenen die daarvoor slaagden kregen het Godsdienstdiploma A. Voor ieder die een benoeming aan een katholieke school wilde verkrijgen, was dit godsdienstdiploma een belangrijke voorwaarde. Degenen die doorstudeerden voor de hoofdakte kregen in de tweejarige deeltijdopleiding 40 uur godsdienstonderwijs als voorbereiding op het Godsdienstdiploma B. Voor dit doel maakte W. Nolet (1885-1965), oud-hoogleraar aan het seminarie in Warmond, in 1924 een 'beknopt' handboek der kerkgeschiedenis van 648 pagina's: een breed uitgeschreven cursus die hij aan een aantal Haagse onderwijzers en onderwijzeressen had gegeven.⁵¹ Een andere bekende was rector N.J. de Rooij die in 1953 samen met L.J. Rogier het historisch overzicht *In vrijheid herboren* schreef.⁵² Hij gaf van 1952 tot 1967 godsdienstlessen op de kweekschool Cor Mariae.

De Zusters van Liefde uit Tilburg hadden in Nederland de meeste invloed op de opleiding van onderwijsgeven in het katholieke bewaarschoolonderwijs, officieel voorbereidend onderwijs genoemd voor kinderen van twee à drie jaar tot zes jaar. In februari 1909 werd in de Oude Molstraat in Den Haag de eerste katholieke opleidingsschool voor kleuterleidsters geopend. De kwekelingen, die minstens veertien jaar oud moesten zijn, waren als hulpjes werkzaam op de bewaarscholen van de Sint Willibrordusvereniging. Zij kregen vier jaar lang lessen op woensdag-[?] en zater-

⁴⁸ A. Vincent & J.J. Verbeeten (1907), 202-236. *Opvoeding en onderwijs. Leerboek der Paedagogie ten dienste van kwekelingen, onderwijzeressen en belangstellenden in het onderwijs*. Nijmegen: Malmberg.

⁴⁹ Brief van broeder Cyprianus (Vincent) over plagiaat, 4 maart 1941. ABM inv nr 3999, 45.

⁵⁰ H. De Frankrijker (1989), 188-189. Overzicht van de pedagogiekbouken voor de katholieke kweekschool in Nederland, vanaf 1900.

⁵¹ W. Nolet (1937), *Beknopt Handboek der Kerkgeschiedenis*. 3^e herziene druk. Nijmegen-Utrecht: Dekker & Van de Vegt.

⁵² L.N. Rogier & N.J. de Rooij (1953). *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953*. Den Haag: Pax.